

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/15/23-25>

Nəhayət Mübariz qızı Hüseynli
Bakı Slavyan Universiteti
bakalavr
nehayet.huseynli@gmail.com

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT HÜQUQU: PREDMETİ, VƏZİFƏLƏRİ, PRİNSİPLƏRİ

Xülasə

Sözgedən məqalədə Azərbaycan Respublikası cinayət hüququnun anlayışından bəhs edilir. Burada cinayət hüququnun mahiyyəti, predmeti və prinsipləri müzakirə edilir. Məqalədə göstərilir ki, hüquq prinsipləri həm obyektiv, həm də subyektiv kateqoriyadır. Onların obyektivliyi özlərində cəmləşən əsas ideyaların cinayətkarlıqla mübarizə sahəsindəki obyektiv tələbatı əks etdirməsində və həm hüququn konkret normalarında, həm də hüquqtətbiqetmə fəaliyyətində reallaşması zamanı öz məcburi təcəssümünü tapmasında istifadə olunur. Prinsiplərin subyektivliyi onların insanların şüurlu fəaliyyətinin məhsulu olması ilə müəyyən edildi. Prinsiplər onların obyektiv qanunauyğunluqlarının dərk edilməsi əsasında insanlar tərəfindən formalaşdırılır. Sonra onlar ictimai şüur tərəfindən qavranılır və hüquq ideologiyasının tərkib hissəsi qismində üzə çıxır.

Açar sözlər: *cinayət hüququ, predmet, vəzifə, prinsiplər, tənzimləmə*

Nahayət Mubariz Huseynli
Baku Slavic University
bachelor
nehayet.huseynli@gmail.com

Criminal law of the Republic of Azerbaijan: subject, duties, principles

Abstract

The mentioned article discusses the concept of the criminal law of the Azerbaijan Republic. Here the essence, subject and principles of criminal law are considered. The article shows that legal principles are both objective and subjective categories. Their objectivity is used to reflect the objective needs of the main ideas in the field of combating crime and finds its obligatory embodiment both in specific rules of law and in law enforcement. The subjectivity of the principles was determined by the fact that they are the product of the conscious activity of people. Principles are formed by people based on the perception of their objective laws. Then they are perceived by the public consciousness and act as part of the legal ideology.

Keywords: *criminal law, subject, duty, principles, regulation*

Giriş

Cinayət hüququ hüququn ən geniş və fundamental sahələrindən biridir. Onun iki əsas və başlıca anlayışı vardır: cinayət və cəza. Cinayət hüququnun toxunduğu bütün məsələlər də məhz bu iki anlayışla sıx surətdə və bilavasitə əlaqədardır. Belə ki, ölkənin ictimai həyatı üçün təhlükəli olan əməllərin cinayət olması və cinayətə görə cəzanın verilməsi ilə bağlı münasibətlər yaranır. Bu münasibətlərin bir tərəfində cinayət törətmiş şəxs, digər tərəfində isə həmin şəxsi cəzalandırmağa səlahiyyətli olan dövlət durur. Göstərilən münasibətlər hüquq normaları ilə tənzimlənir. Bu normaların məcmusu cinayət hüququ adlanır. Cinayət hüququ dedikdə, cinayət ilə bağlı olaraq cinayət törətmiş şəxslə dövlət arasında yaranan münasibətləri tənzimləyən hüquq normalarının məcmusu başa düşülür (1).

“Cinayət hüququ cinayətkarlıqla mübarizədə strateji və taktiki cəhətləri müəyyən edən cinayət üzrə siyasətin həyata keçirilməsi vasitəsidir. Müasir mərhələdə bu siyasət iki əsas tendensiya ilə xarakterizə olunur. Birincisi, ağır cinayət törədən, yaxud cinayət qanununu dəfələrlə pozan şəxslərə

(xüsusilə residivistlərə, peşəkar cinayətkarlara-mafiya strukturlarının, yaxşı təşkil olunmuş cinayət qruplarının rəhbərlərinə) sərt cəza tədbirlərinin tətbiqi, ikincisi, böyük ictimai təhlükə hesab edilməyən cinayətlərə görə cinayət məsuliyyətinin sferalarının məhdudlaşdırılması. Belə ki, cinayət qanununu ilk dəfə pozan şəxs cəmiyyətdən təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan cəza tətbiq edilir. Bu, şərti məhkumətmə, hökmün icrasını təxirə salma, habelə cəzanı əvəz edən digər inzibati, tərbiyəvi və ictimai xarakterli tədbirlərlə həyata keçirilə bilər”(2).

Cinayət hüququ hüququn başqa sahələrindən özünün predmetinə – tənzim etdiyi ictimai münasibətlərin xarakterinə görə fərqlənir. Bildiyimiz kimi, hər bir hüquq sahəsinin predmeti o hüquq sahəsinin normaları ilə tənzimlənən müəyyən ictimai münasibətlərdir. Məhz hüququn tənzimləmə predmeti hüquq sisteminin sahələrə bölünməsinin başlıca meyarı hesab edilir. Cinayət hüququnun hüquqi nizamasalma predmeti-cinayət hadisəsinin baş verməsi ilə əlaqədar yaranan cinayət-hüquqi münasibətlərdir. Ədəbiyyatda cinayət hüququnun predmetini təşkil edən ictimai münasibətlər öz spesifikliyini tənzimləmək məqsədi ilə onlara təsir edən hüquqi vasitələrin məcmusu olaraq hüququn müxtəlif sahələrə ayrılmasında müəyyən rol oynayır (3).

Cinayət qanununun məkana görə qüvvəsinin universal prinsipinin tələblərinə riayət etmək Azərbaycan Respublikasının cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində beynəlxalq-hüquq öhdəliklərindən irəli gəlir. Universal prinsipin mahiyyətinə görə şəxs hansı ölkənin vətəndaşı olmasından və cinayətin hansı ölkənin ərazisində törədilməsindən asılı olmayaraq, onu istənilən dövlətin özünün milli qanunvericiliyi ilə cinayət məsuliyyətinə almaq səlahiyyəti vardır.

Cinayət hüququ hüququn başqa sahələrində ən böyük özünün predmetinə-tənzim etdiyi ictimai münasibətlərin xarakterinə görə fərqlənir. Bildiyimiz kimi, hər bir hüquq sahəsinin predmeti bu hüquq sahəsinin normaları ilə tənzimlənən müəyyən ictimai münasibətlərdir. Məhz, bu hüququn tənzimləmə predmeti hüquq sisteminin sahələrə bölünməsinin başlıca meyarı hesab edilir. Cinayət hüququnun hüquqi nizamasalma predmeti-cinayət hadisəsinin baş verməsi ilə əlaqədar yaranan cinayət-hüquqi münasibətlərdir. Ədəbiyyatda cinayət hüququ ilə tənzim olunan və cinayət hüququnun predmetini təşkil edən ictimai münasibətlərin üç növü mövcuddur:

Birinci növ ictimai münasibətlər tənzimləyici və qoruyucu cinayət hüquq münasibətləridir. Cinayət hüququnun tənzimləmə predmeti cinayətin törədilməsi ilə yaranan neqativ ictimai münasibətlərdir. Bu, qanunun qadağan etdiyi cinayətkar hərəkətə yol vermiş şəxs ilə istintaq orqanlarının simasında dövlət arasındakı münasibətlərdir. Bu münasibətdə tərəflərin, yəni cinayət törətməkdə təqsirli olan şəxslə dövlətin hüquq və vəzifələri yaranmış cinayət hüquq münasibətlərinin məzmununu təşkil edir. Bu hüquqi münasibətlərin hər bir subyekti müəyyən hüquqlara malikdir və müvafiq vəzifə daşıyır. Belə ki, birinci subyekt cinayət törətdiyinə görə cinayət qanununun onun üçün nəzərdə tutduğu xoşagəlməz nəticələrlə üzləşməsi, həmin cinayət hüquq normalarını müəyyən etdiyi cəzanı çəkməlidir. Digər subyektin-dövlətin, onun adından çıxış edən məhkəmənin qanunu tətbiq etmək, təqsirkarı cəzalandırmaq hüququ vardır. Ancaq bu hüquq həmin orqanları məcbur edir ki, cinayət törətmiş şəxsi cinayət məsuliyyətinə cəlb etsin, məhkəmə cinayət məsuliyyəti şərtlərinə uyğun olaraq cəza müəyyən etsin. Bununla belə, yaranmış cinayət-hüquq münasibətləri çərçivəsində cinayət törətməkdə təqsirli bilinən şəxsin öz hüququ, dövləti təmsil edən məhkəmənin də müəyyən vəzifəsi vardır.

Təqsirkarın törətdiyi əməli nəzərdə tutan qanunda məsuliyyətə alınmasını tələb etmək hüququ vardır. İstintaq orqanlarının və məhkəmənin vəzifəsi törədilən cinayətdə şəxsin təqsirli olduğunu aydınlaşdırmaq, onun əməlini düürüst nəzərdə tutan qanunla məsuliyyətinin həll edilməsinə təminat verməkdir. Beləliklə, cinayət hüququnun tənzimləmə predmeti cinayətin törədilməsi ilə cinayət törədən şəxslə dövləti təmsil edən səlahiyyətli orqanlar arasında hüquq münasibətlərinin reallaşdırılmasıdır.

Cinayət hüququnun mühafizəedici predmeti-qorunması zəruri olan cinayət qanunu ilə müdafiə altına alınan ictimai münasibətlər sistemidir. Qanun cinayət sayılan əməlləri və bunlara görə tətbiq ediləcək cəzaları cinayət-hüquqi qadağalarla vətəndaşlar üzərində cinayət törətməkdən çəkinmə öhdəliyi müəyyən etməklə, cəmiyyətdə insanların davranışına müəyyən təsir etməklə, cəmiyyət üzvlərini cinayətdən çəkindirərək ictimai münasibətləri qoruyur.

Cinayət hüququnun predmetinə daxil olan üçüncü növ ictimai münasibətlər cinayət hüquq normaları ilə tənzimlənir. Bu normalar təhlükəli qəsdlərdən zəruri müdafiə, sonzərurət, cinayətkarın

yaxalanması zamanı və s. zəruri hallarda və cinayətkar hərəkətləri istisna edən digər şəraitdə adamlara, qarşı tərəfə zərər yetirmək hüququ verir. Burada, məsələn, özünün zəruri müdafiə hüququnu həyata keçirən adam, bir tərəfdən şəxsiyyətin, cəmiyyət və ya dövlətin maraqlarına qəsd edənə, mövcud olan cinayət-hüquqi qadağaları pozanla hüquqi münasibətlərə girir. Digər tərəfdən, müdafiə olunanın davranışını yalnız məhkəmə və prokuror, istintaq orqanları düzgün sayır. Hər bir halda məhz onlar təhlükəli qəsddən müdafiə zamanı zərər yetirilməsi ilə bağlı hadisəni hərtərəfli araşdırmalı və müdafiə olunması hərəkətinin qanuniliyini təsdiq etməli, rəsmi olaraq onu məsuliyyətdən azad etməlidirlər.

Cinayət hüququnun predmetini təşkil edən ictimai münasibətlərin öz spesifik tənzimləmə metodu vardır. Metod ictimai münasibətləri tənzimləmək məqsədi ilə onlara təsir edən hüquqi vasitələrin məcmusu olaraq hüququn müxtəlif sahələrə ayrılmasında müəyyən rol oynayır.

“Cinayət hüququnun əsas vəzifəsi-cəmiyyəti ən təhlükəli hüquq pozuntularından müdafiə etməkdir. Buna görə də cinayət hüququnun əsas funksiyası mühafizəedici funksiyadır. Bununla belə, cinayət hüququ ümumi və xüsusi xəbərdaredici, həmçinin, tərbiyəvi funksiyaları da həyata keçirir” (4).

Cinayət hüququnun prinsipləri cəmiyyətin inkişaf səviyyəsinə söykənir, cəmiyyətdə vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının qərarına xidmət edir. Ümumiyyətlə, hüquqi prinsiplərin cinayət hüquq norması ilə əlaqəsi necədir? Cinayət hüququ prinsipləri hansı istiqamətlərdə cinayət hüququ funksiyalarına təsir göstərir? Cinayət hüququ prinsipləri obyektiv, yaxud subyektiv xarakterli fenomenlərdirmi? Öncə qeyd edək ki, hüquqi prinsiplər tarixi və məntiqi baxımdan bir tərəfdən obyektiv ictimai varlığı, onun qanunauyğunluqlarını əks etdirir; digər tərəfdən belə inikas tarixən insanların şüurundan keçərək formula edildiyi üçün onun həm də subyektiv tərəfi vardır. Hüquqi prinsiplər idrak nəzəriyyəsi baxımından bir tərəfdən müəyyən tarixi dövrdə yaşayan insanların, hakim qüvvələrin hüquqla bağlı ideyalarından, müddəalarından ibarətdir. Digər tərəfdən hüquqi prinsiplər ümumiləşdirilmiş formada tələblərdən ibarət olub, ictimai münasibətlərin iştirakçılarında ünvanlanır. Beləliklə, cinayət hüququnun prinsipləri dedikdə, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında qanunvericilikdə ifadə olunan və əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin təcrübəsində formalaşmış, cəmiyyətin inkişafının siyasi, iqtisadi və sosial qanunauyğunluqlarını, eləcə də, əməliyyat axtarışı fəaliyyətinin mahiyyətinə, məqsədlərinə, vəzifələrinə və həyata keçirilməsi prosesinə münasibətdə vətəndaşların əxlaqi və hüquqi təsəvvürlərini əks etdirən ümumi müddəalar, rəhbər ideyalar başa düşülür” (5).

Nəticə

Beləliklə, məqalədən belə nəticə çıxartmaq olar ki, cinayət hüququ vahid hüquq sisteminin müstəqil sahəsi kimi cinayət məsuliyyətinin prinsiplərini və əsaslarını, cinayət sayılan əməllərin dairəsini, cinayətə görə tətbiq edilən cəzanın növlərini və həddini, cinayət məsuliyyətindən və cəzadan azad etmənin şərtlərini müəyyən edən, dövləthakimiyyətinin ali orqanı tərəfindən qəbul edilən hüquq normalarının məcmusudur. Cinayət hüququnun bir sıra digər hüquq sahələri ilə, o cümlədən, cinayət-prosessual, cəzaların icrası hüququ, inzibati hüquqla oxşar cəhətləri vardır. Bu oxşarlıq həmin hüquq sahələrinin hüquq pozuntularına qarşı yönəlməsindən, onların vəzifələrindən irəli gəlir.

Ədəbiyyat

1. <https://wikipedia.org/wiki>
2. <https://www.muhaaz.org/1-cinayet-huququnun-anlayisi-vezifeleri>
3. https://www.pa.edu.az/library/1_m.1.pdf
4. <https://kayzen.p.a.edu.az/blog/law>
5. https://www.p.a.edu/674_cah/mubarize

Rəyçi: h.ü.e.d. Əmir Əliyev

Göndərilib: 13.09.2022

Qəbul edilib: 03.11.2022